

РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ТРАКТУВАННЯ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

SYSTEMATIZATION OF APPROACHES TO INTERPRETATION OF BUILDING ENTERPRISE DEVELOPMENT

УДК 658:65.012

Верхоглядова Н.І.

д.е.н., професор, проректор
з науково-педагогічної та
навчальної роботи

ДВНЗ «Придніпровська державна
академія будівництва та
архітектури», Дніпропетровськ

Кононова І.В.

к.е.н., доцент кафедри
обліку, економіки і управління
персоналом підприємства

ДВНЗ «Придніпровська державна
академія будівництва та
архітектури», Дніпропетровськ

У статті розглянуто основні підходи до трактування розвитку підприємств. Систематизовано існуючі підходи за сутнісною та результативно-наслідковою компонентами. Обґрунтовано, що при трактуванні сутності розвитку будівельного підприємства першоосною слід вважати різноманітні зміни внутрішнього і зовнішнього характеру, які результатом взаємодії економічних процесів, їх різних рис і властивостей.

Ключові слова: розвиток, систематизація, підхід, сутнісна компонента, результативно-наслідкова компонента, будівельне підприємство.

В статье рассмотрены существующие подходы к пониманию развития предприятия. Проанализированные подходы систематизированы за сущностью и результативно-следственной компонентами. Проведено сравнение частоты использования существующих подходов применительно к развитию строительных предприятий. Обосновано, что при трактовании сущности понятия

«развитие» строительного предприятия первоосною выступают различные изменения внутреннего и внешнего характера, которые являются результатом взаимодействия экономических процессов, их характерных черт и свойств.

Ключевые слова: развитие, систематизация, подход, сущностная компонента, результативно-следственная компонента, строительное предприятие

The article discusses the main approaches to the treatment of companies. Systematized existing approaches for intrinsic and effectively and effect components. Proved that the interpretation of the nature of the construction company should be considered a fundamental principle of the various changes in internal and external, which results from the interaction of economic process and their different features and properties.

Key words: development, ordering, approach, essential component, effectively-effect component construction company.

Постановка проблеми. Необхідність створення умов для динамічного та прогресивного розвитку підприємств будівельної галузі є одним з найбільш важливих факторів забезпечення ефективності функціонування національного господарства України. Це пов'язане з тим, що на сьогодні будівельна галузь виступає важливою складовою національної економічної системи, яка відіграє провідну роль у забезпеченні належного рівня життя людей і розвитку як суміжних галузей, так і інших сфер матеріального виробництва.

В умовах динамічного та турбулентного середовища функціонування актуальним є пошук нових шляхів і методів подальшого розвитку будівельних підприємств, що має базуватися на ґрунтовному дослідженні феномену розвитку як економічної категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню поняття соціально-економічного розвитку підприємства в різні часи присвятили свої праці вітчизняні та іноземні науковці: Аокофф Р., Бакаєв Л., Бакаєв О., Бажан Л., Бобер К., Богатирьова І., Бусел В., Василенко В., Гапоненко О., Гриценко В., Джой-Меттьюз Дж., Дунда С., Євдокимова Д., Забродська Л., Забродський В., Капліна А., Кизим М., Коротков Е., Меггинсон Д., Мочерний С., Ожегов М., Пакрухин А., Пономаренко В., Ралко О., Смирнова Е., Сюрте М., Тойнбі А., Тридід О., Шимановська-Діанич Л., Шумпетер Й. тощо. Не зважаючи на те, що визначенням цього терміна займалася велика кількість видатних людей, питання ідентифікації виду розвитку з врахуванням архетипу управління підприємством

залишаються недостатньо вивченими, що робить актуальним подаліше його вивчення. Вивченням сутності архетипів займалися Юнг К., Хіллман Дж., Чейз Р., Фрай Н., Мелетинський Є., Кримський А., Даниленко В., Тарнашинська Л., Шестак А., Зборовська Н.

Формулювання цілей статті. Дослідження теоретико-методологічних аспектів трактування розвитку будівельних підприємств є важливим для забезпечення стабільності у суспільстві. Водночас, потребує уточнення змісту цього поняття в контексті визначення розвитку будівельного підприємства.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши визначення, надані науковцями поняттю «розвиток» нами було систематизовано підходи до його трактування. За сутнісною компонентою запропоновано виокремлювати три основні підходи: трансформаційний, динамічний та процесний. Характеристика та автори, що дотримуються цих підходів наведена в таблиці 1.

Відповідно до трансформаційного підходу, розвиток визначається як результат трансформації підприємства, що виявля-

ється у зміні його основних характеристик під впливом внутрішніх або зовнішніх сил. Тобто цей підхід враховує зміну стану підприємства або його основних характеристик як результат розвитку, проте не враховує дії, з допомогою яких результат розвитку було досягнуто.

Відповідно до динамічного підходу, розвиток трактується як рух або цілеспрямоване переміщення підприємства з одного стану до іншого, що має певний вектор спрямованості. Отже, цей підхід враховує рух як спрямовані дії, з допомогою яких відбулися певні зміни, тобто досягнуто результат розвитку. Водночас, цей підхід не акцентує увагу на зміні підприємства як результаті розвитку.

Відповідно до процесного підходу, розвиток трактується як певний процес тобто як сукупність цілеспрямованих видів діяльності з допомогою яких відбуваються зміна попереднього стану підприємства майбутнім. Вагомою перевагою цього підходу є те, що він поєднує зміну як результат розвитку і рух як сукупність спрямованих дій, з допомогою яких цей результат було досягнуто. Однак, він передбачає активний характер здійснення

Таблиця 1

Систематизація підходів до трактування розвитку за сутнісною компонентою

	Трансформаційний	Динамічний	Процесний
Автори	Дунда С., Ожегов М., Шумпетер Й., Богатирьова І., Мочерний С., Бакаєв О., Гриценко В., Бажан Л., Бакаєв Л., Боберк., Коротков Е., Пономаренко В., Тридід О., Смирнова Е.	Джой-Меттьюз Дж., Меггинсон Д., Сюрте М., Забродська Л., Гапоненко О., Пакрухин А.	Акофф Р., Капліна А., Шимановська-Діанич Л., Бусел В., Забродський В., Кизим М., Ралко О., Євдокимова Д., Василенко В., Тойнбі А.
Характеристика	Розвиток як результат трансформації підприємства що виявляється у зміні його основних характеристик під впливом внутрішніх або зовнішніх сил	Розвиток як рух або цілеспрямоване переміщення підприємства з одного стану до іншого, що має певний вектор спрямованості	Розвиток як сукупність цілеспрямованих видів діяльності з допомогою яких відбуваються зміна попереднього стану підприємства майбутнім
Переваги	Враховує зміну стану підприємства або його основних характеристик як результат розвитку	Враховує рух як спрямовані дії, з допомогою яких відбулися певні зміни, тобто досягнуто результат розвитку	Поєднує зміну як результат розвитку і рух як спрямовані дії, з допомогою яких цей результат було досягнуто
Недоліки	Не враховує дії, з допомогою яких результат розвитку було досягнуто	Не акцентує увагу на зміні підприємства як результаті розвитку	Виключає пасивний характер розвитку під впливом зовнішніх факторів

Джерело: систематизовано авторами

змін, виключаючи пасивний характер розвитку під впливом зовнішніх факторів.

Згідно результативно-наслідкової компоненти пропонується виокремлювати наступні підходи: спрощений, кількісний, якісний, комбінований, адаптаційний та комплексний (табл. 2).

Представники спрощеного розуміння сутності поняття «розвиток», а саме Тойнбі А,

Ільїн В., Кулагін Ю. та Смирнов Е., не акцентують увагу на характері результатів розвитку. Так, за твердженням Смирнова Е. [18], розвиток може бути охарактеризований незворотними, спрямованими, закономірними змінами матерії та свідомості. У визначенні, запропонованому Тойнбі А.[19], розвитком вважається циклічний ритмічний процес, який відбувається там, де виклик пробуджує

Таблиця 2

Систематизація підходів до трактування розвитку за результативно-наслідковою компонентою

Підхід	Автори	Характеристика	Переваги	Недоліки
Спрощений	Тойнбі А, Ільїн В., Кулагін Ю., Смирнова Е.	Не акцентують увагу на характері результатів розвитку	Простота, загальний характер	Не враховують результати кількісного та якісного характеру, наслідки розвитку
Кількісний	Акофф Р., Шумпетер Й.	Передбачає кількісний характер результатів розвитку	Враховує результати розвитку кількісного характеру	Не враховує результати якісного характеру та здатність підвищення опору зовнішнім факторам
Якісний	Капліна А., Бусел В., Ожегов М., Джой-Метьюз Дж, Меггинсон Д., Сюрте М., Забродська Л.	Передбачає якісний характер результатів розвитку	Враховує результати розвитку якісного характеру	Не враховує результати кількісного характеру та здатність підвищення опору зовнішнім факторам
Комбінований	Ралко О., Євдокимова Д., Шимановська-Діанич Л., Богатирьова І., Мочерний С., Дунда С., Бакаєв О., Гриценко В., Бажан Л., Бобер К., Гапоненко О., Пакрухин А.	Передбачає якісний та кількісний характер результатів розвитку	Враховує результати розвитку як кількісного, так і якісного характеру	Не враховує здатність підвищення опору зовнішнім факторам
Адаптаційний	Василенко В., Коротков Е., Пономаренко В., Тридід О.	Передбачає, що наслідком розвитку є підвищення здатності чинити опір турбулентному середовищу	Враховує здатність підвищення опору зовнішнім факторам	Не враховують результати кількісного та якісного характеру
Комплексний	Забродський В., Кизим М.	Передбачає, що внаслідок розвитку отримують результати кількісного та якісного характеру, підвищується здатність чинити опір турбулентному середовищу	Враховують результати кількісного та якісного характеру, здатність підвищення опору зовнішнім факторам	Складність трактування

Джерело: систематизовано авторами

успішний відгук, котрий породжує подальший і вже відмінний виклик. Ільїн В. та Кулагін Ю. описують розвиток як зміну та рух [11]. Тобто поняття розвитку згідно спрощеного підходу є надто загальним і потребує подальшого уточнення.

Згідно кількісного підходу розвиток передбачає кількісний характер його результатів. Представниками цього підходу є Акофф Р. [1], за визначенням якого розвиток є процес збільшення можливостей та бажання задовольнити власні потреби та потреби інших, та Шумпетер Й. [21], на думку якого, розвитком слід вважати зміну траєкторії руху, зсування стану рівноваги, перехід економічної системи від заданого на певний момент часу центру рівноваги, здійснення нових комбінацій факторів виробництва. За цим підходом не враховуються результати розвитку, що носять якісний характер.

Згідно якісного підходу розвиток передбачає якісний характер його результатів. Представниками цього підходу є Капліна А., Бусел В. Ожегов М. Джой-Меттьюз Дж., Меггинсон Д., Сюрте М., Забродська Л. Так, Капліна А., вважає, що розвиток – це процес реорганізації та переорієнтації усієї економічної та соціальної систем, що поряд зі зростанням прибутків та виробництва сприяє їхнім якісним змінам в інституційній, соціальній та адміністративній структурах [12]. Бусел В. трактує розвиток як процес, унаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого. Ожегов М. [15] дає власне визначення поняттю «розвиток», трактуючи його як процес закономірної зміни, переходу з одного стану в інший, більш досконалий; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого. На думку таких видатних науковців, як Джой-Меттьюз Дж, Меггинсон Д., Сюрте М. розвиток може бути визначений як рух до досконалішого, складного чи розвинутого стану чи реалізації потенційних можливостей [6, с.11]. Схожим, хоча й менш змістовним є визначення розвитку, запропоноване Забродською Л., як просування від простого до складнішого та ефективного [9]. Ці науковці акцентують увагу саме на якісних результатах розвитку, упускаючи кількісні результати.

Комбінований підхід передбачає, що його представники, Ралко О., Євдокимова Д.,

Шимановська-Діанич Л., Богатирьова І., Мочерний С., Дунда С., Бакаєв О., Гриценко В., Бажан Л., Бакаєв Л., Бобер К., Гапоненко О., Пакрухин А., даючи визначення розвитку, враховують як його результати як кількісного, так і якісного характеру.

На думку Ралко О. [17] розвиток може визначатися як процес функціонування та еволюції економічної системи в довгостроковому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів. За твердженням Євдокимової Д. розвиток являє собою динамічний багатоваріантний циклічний процес, який має спіралеподібну форму та виявляється через кількісні та якісні зрушення у структурі системи при збереженні її цілісності, і стійкість якого забезпечується лише за умов його керованості з боку над системи [8]. Розвиток як процес самопросування від низового рівня (простого) до вищого (складного), внаслідок якого відбуваються розкриття і реалізація внутрішніх тенденцій та сутності явищ, що, у свою чергу, веде до виникнення нового і зумовлює будь-які зміни в різноманітних формах матерії, визначає Шимановська-Діанич Л. [20].

Богатирьова І [3] розглядає розвиток як сукупність змін різної економічної природи, цілеспрямованості, інтенсивності, які об'єктивно перебігають в соціально-економічній системі під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, а також ведуть до переходу і фіксації підприємства в різних організаційно-економічних станах. Мочерним С. наводиться визначення розвитку як незворотних, спрямованих, закономірних (кількісно-якісних та сутнісних) змін економічної системи в довготерміновому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів, зумовленість яких характеризується дією основних законів діалектики, що не виходять за межі глибинної внутрішньої сутності такої системи [14]. Дунда С. вважає, що розвиток є сукупністю спрямованих, інтенсивних та якісних змін економічної природи, що відбуваються на підприємстві внаслідок протиріч у внутрішньому середовищі та впливів факторів зовнішнього середовища [7]. Бакаєв О., Гриценко В., Бажан Л., Бакаєв Л., Бобер К. [2] дають наступну трактовку розвитку як

зміни ринкової та виробничої кон'юнктури за тривалий час, впродовж якого значну роль відіграють інвестиційні, інноваційні, технічні та технологічні фактори економіки, а також фактори економічної власності і господарського механізму.

Розвиток як рух уперед, формування нових рис, становлення нових структурних характеристик об'єкта, його еволюцію, поліпшення, удосконалювання, прогрес, а також зростання і розширення визначають Гапоненко О. та Пакрухин А. [5].

Ці автори дають досить змістовні трактовки поняттю «розвиток», однак не враховують такий його наслідок, як підвищення здатності опору до впливу зовнішнього середовища. Цей наслідок не враховано й у попередніх підходах.

Представники адаптаційного підходу, навпаки у отриманні такої здатності вбачають головний результат розвитку. Так, Василенко В. [4] визначає розвиток як процес, що не припиняється в часі, плин якого не завжди відбувається постійно і безупинно, найчастіше йде стрибкоподібно з подоланням різних за глибиною та охопленням криз. На думку Короткова Е. розвиток постає як сукупність змін, які ведуть до появи нової якості і зміцнення життєвості системи, її здатність чинити опір руйнівним силами зовнішнього середовища [13]. Пономаренко В. та Тридід О. характеризують розвиток як процес змін, що ведуть до підвищення опірності і життєвості системи, здатності чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища [16]. Водночас, у визначеннях цих авторів не конкретизовано, які результати – кількісного чи якісного характеру приносять розвиток.

Забродський В., Кизим М. є представниками комплексного підходу, який враховує результати розвитку кількісного та якісного характеру, а також його наслідок підвищувати здатність чинити опір турбулентному середовищу. Так, на їх думку розвиток може визначатися як процес переходу економіко-виробничої системи у новий, більш якісний стан шляхом нагромадження кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури і складу, наслідком чого є підвищення її здатності чинити опір руйнівному впливу зовнішнього середовища та ефективність функціонування [10].

Таблиця 3

**Популярність застосування
двохкомпонентного підходу
до трактування сутності поняття
«розвиток» будівельних підприємств, %**

Сутнісна компонента	Процесний	Трансформаційний	Динамічний
Результативно-наслідкова компонента			
Спрощений підхід	6,90	3,45	-
Кількісний підхід	3,45	-	3,45
Якісний підхід	6,90	3,45	13,79
Комбінований підхід	10,34	27,59	6,90
Адаптаційний підхід	3,45	6,90	-
Комплексний підхід	3,45	-	-

В таблиці 3 наведено популярність кожної комбінації підходів до визначення сутності розвитку. Як видно з даних таблиці 3, найбільш часто застосовується двохкомпонентний підхід, який передбачає поєднання трансформаційного підходу за сутнісною компонентою та комбінованого підходу за результативно-наслідковою компонентою (27,59%). На другому місці за популярністю серед науковців перебуває двохкомпонентний підхід, який передбачає поєднання динамічного підходу за сутнісною компонентою та якісного підходу за результативно-наслідковою компонентою (13,79%). Третє місце посідає двохкомпонентний підхід, який передбачає поєднання процесного підходу за сутнісною компонентою та комбінованого підходу за результативно-наслідковою компонентою (10,34%).

Не дивлячись, на популярність цих підходів, зваживши всі переваги та недоліки, ми вважаємо найбільш прийнятним до застосування двохкомпонентного підходу до розуміння сутності поняття розвитку, який передбачає поєднання процесного підходу за сутнісною компонентою та комплексного підходу за результативно-наслідковою компонентою

Деякі науковці, розглядаючи сутність поняття «розвиток», акцентують увагу на різних його характеристиках (таблиця 4).

Як свідчать дані таблиці 4, такі науковці, як Бажан Л., Бакаєв О., Бакаєв Л., Бобер К., Гриценко В., Ралко О., Богатирьова І., Мочерний С. в якості характеристики розвитку вказують його протікання під впливом різних факторів, потреб, інтересів, економічних суперечностей.

Мочерний С. та Смирнов Е. вважає, що розвиток має таку характеристику, як незворотність змін. Богатирьова І., Мочерний С., Смирнов Е. вважають, що розвиток характеризується спрямованістю. Про закономірність розвитку говорять Мочерний С., Ожегов М. та Смирнов Е.

Такі автори, як Василенко В., Тойнбі А., Євдокимова Д., Мочерний С. стверджують,

що розвиток характеризується стрибкоподібністю та циклічністю. Бажан Л., Бакаєв О., Бакаєв Л., Бобер К., Гриценко В., Ралко О. та Мочерний С. стверджують, що розвиток протікає в довгостроковому періоді.

Інші автори надаючи визначення розвитку не уточнюють його характеристики. На нашу думку, всі характеристики, наведені в таблиці є справедливими та точно характеризують розвиток підприємства в різних аспектах в залежності від поставленої мети дослідження.

Висновки. Отже, у загальнотеоретичному аспекті категорія розвиток розкриває характер змін, що відбуваються в такій системі як підприємство. Іншими словами, це

Таблиця 4

Систематизація поглядів науковців щодо сутності поняття «розвиток»

Автор (група авторів)	Характеристики поняття «розвиток»						
	Протікання під впливом різних факторів, потреб, інтересів, економічних суперечностей	Незворотність	Спрямованість	Закономірність	Стрибкоподібність, циклічність	Довгостроковий період	Не уточнюються
Акофф Р.							*
Бажан Л., Бакаєв О., Бакаєв Л., Бобер К., Гриценко В., Ралко О.	*					*	
Богатирьова І.	*		*				
Дунда С., Ільїн В., Кулагін Ю.							*
Василенко В., Тойнбі А.					*		
Гапоненко О., Пакрухин А.							*
Джой-Меттьюз Дж., Меггинсон Д., Сюрте М.							*
Євдокимова Д.					*		
Забродська Л.							*
Забродський В., Кизим М.							*
Капліна А.							*
Коротков Е.							*
Мочерний С.	*	*	*	*	*	*	
Ожегов М.				*			
Пономаренко В., Тридід О.							*
Смирнов Е.		*	*	*			
Шимановська-Діанич Л.							*
Шумпетер Й.							*

Джерело: систематизовано автором

послідовність переходів соціально-економічної системи підприємства з одного стану в інший від початку його створення до дати припинення його діяльності.

Розвиток підприємства є незворотнім процесом, який забезпечує спонтанні чи керовані переходи від одного неповторного стану до іншого через процеси змін. Незворотність кожного конкретного економічного стану підприємства забезпечується неможливістю повного повторення різноманітності, якості, кількості і сили впливу факторів, які його визначили.

При трактуванні сутності розвитку підприємств першоосною слід вважати різноманітні зміни (внутрішнього і зовнішнього характеру), які виступають результатом взаємодії економічних предметів (об'єктів), їх різних рис і властивостей. Соціально-економічні зміни в системі підприємства носять об'єктивний характер, тобто не залежать від волі і бажання людини (власників, менеджерів, працівників, інвесторів, кредиторів тощо).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Акофф Р. О менеджменте / Р. Акофф : пер. с англ. – СПб: Питер, 2002. – 448 с.
2. Бакаєв О.О. Економіко-математичні моделі економічного зростання : Наук. вид. / О.О. Бакаєв, В.І. Гриценко, Л.І. Бажан, Л.О. Бакаєв, К.А. Бобер; НАН України. МОН України. Міжнар. наук.-навч. центр інформ. технологій та систем. – К. : Наук. думка, 2005. – 189 с.
3. Богатирьов І.О. Управління розвитком підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / І.О. Богатирьов. – К. : КНЕУ, 2004. – 20 с.
4. Василенко В.А. Организационно-циклическая и структурно-функциональная модели развития организации / В.А. Василенко // Культура народов Причерноморья. – С. 100–107.
5. Гапоненко А.Л. Стратегическое управление: учеб. Для вузов, обучающихся по специальности 061100 «Менеджмент организаций» / А.Л. Гапоненко, А.П. Панкрухин. – 2-е изд., стер. – М.: Издательство ОМЕГА–Л, 2006. – 464 с.
6. Джой-Меттьюз Д. Развитие человеческих ресурсов: Пер. с англ. / Д. Джой-Меттьюз, Д. Меггинсон, М. Сюрте. – 3-е изд. – М.: Эксмо, 2006. – 432 с.
7. Дунда С.П. Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства» / С.П. Дунда // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури праць. – 2011. – Вип. 32. – 213 с.
8. Євдокимова Д.М. Державне регулювання економічного розвитку: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01 «Економічна теорія» / Д.М. Євдокимова. – К., 2002. – 20 с.
9. Забродська Л.Д. Стратегічне управління: реалізація стратегії: Навч. посібник для студ. екон. спец. / Л. Д. Забродська – Харків: Консул, 2004. – 208 с.
10. Забродский В.А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем / В.А. Забродский, Н.А. Кизим. – Харьков: Бизнес-Информ, 2000. – 72 с.
11. Ільїн В., Кулагін Ю. Людина і світ. Навчальний посібник / В. Ільїн, Ю. Кулагін. – К.: Київ: Київ.нац.торг.-екон.ун. – Т, 2003. – 283 с.
12. Капліна А.С. Поняття «розвиток» у категоріальному апараті теорії розвитку / А.С. Капліна // Економіка Менеджмент Підприємництва. – 2012. – № 24 (II). – С. 57-63
13. Коротков Э.М. Концепция менеджмента / Э.М. Коротков. – М.: Дека, 1997. – 304 с.
14. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1. / С.В. Мочерний. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
15. Ожегов М.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка / Русская академия наук / М.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – М.: Азбуковник, 1998. – 944 с.
16. Пономаренко В.С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: [Текст] / В.С. Пономаренко, О.М. Тридід, М.О. Кизим. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 328 с.
17. Ралко О.С. Еволюція поняття організаційний розвиток підприємства / О.С. Ралко // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій – К.: НУХТ. – 2010. – №36 – с. 38-41.
18. Смирнов Э.А. Основы теории организации: Учебное пособие для вузов / Э.А. Смирнов. – М.: ЮНИТИ, 2000. – 375 с.
19. Тойнбі А. Дослідження історії. Ско-рочена версія томів VII / А. Тойнбі; пер. з англ. В. Митрофанова, П. Тарашук. Т. 2. – К.: Основи. 1995. – 406 с.
20. Шимановська-Діаніч Л.М. Управління розвитком персоналу організації: теорія і практика : монографія / Л.М. Шимановська-

Діанич; ВНЗ Укоопспілки "Полтав. ун-т економіки і торгівлі". – Полтава : ПУЕТ, 2012. – 462 с.

21. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку (Ісследование підприємницької прибутку, капітала, кредиту, процента і циклу кон'юнктури) / Й. Шумпетер; пер. с англ. – М.: Прогресс, 1982. – 456 с.

REFERENCES:

1. Akoff R. O menedzhmente / R. Akoff : per. s anhl. – SPb: Pyter, 2002. – 448 s.

2. Bakayev O.O. Ekonomiko-matematychni modeli ekonomichnoho zrostannya : Nauk. vyd. / O.O. Bakayev, V.I. Hrytsenko, L.I. Bazhan, L.O. Bakayev, K.A. Bober; NAN Ukrayiny. MON Ukrayiny. Mizhnar. nauk.-navch. tsentr inform. tekhnolohiy ta system. – K. : Nauk. dumka, 2005. – 189 s.

3. Bohatyrov I.O. Upravlinnya rozvytkom pidpryyemstva : avto-ref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk : spets. 08.06.01 «Ekonomika, orhanizatsiya i upravlinnya pidpryyemstvamy» / I.O. Bohatyrov. – K. : KNEU, 2004. – 20 s.

4. Vasylenko V.A. Orhanyzatsyonno-tsylklycheskaya y strukturno-funktsyonal'naya modeli rozvytyya orhanyzatsyy / V.A. Vasylenko // Kul'tura narodov Prychernomor'ya. – S. 100–107.

5. Haponenko A.L. Stratehicheskoe upravlenye: ucheb. Dlya vuzov, obuchayushchysya po spetsyal'nosti 061100 «Menedzhment orhanyzatsyy» / A.L. Haponenko, A.P. Pankrukhnyn. – 2-e yzd., ster. – M.: Yzdatel'stvo OMEHA–L, 2006. – 464 s.

6. Dzhoy-Mett'yuz D. Razvytye chelovecheskykh resursov: Per. s anhl. / D. Dzhoy-Mett'yuz, D. Mehynson, M. Syurte. – 3-e yzd. – M.: Эkсмо, 2006. – 432 s.

7. Dunda S.P. Teoretychni pidkhody do vyznachennya ponyattya «rozvytok pidpryyemstva» / S.P. Dunda // Problemy pidvyshchennya efektyvnosti infrastruktury prats'. – 2011. – Vyp. 32. – 213 s.

8. Yevdokymova D.M. Derzhavne rehulyuvannya ekonomichnoho rozvytku: avto-ref. dys... kand. ekon. nauk: 08.01.01 «Ekonomichna teoriya» / D.M. Yevdokymova. – K., 2002. – 20 s.

9. Zabrods'ka L.D. Stratehichne upravlinnya: realizatsiya stratehiyi: Navch. posibnyk dlya stud. ekon. spets. /

L. D. Zabrods'ka – Kharkiv: Konsul, 2004. – 208 s.

10. Zabrods'kyy V.A. Razvytye krupnomasshtabnykh ekonomykoproizvodstvennykh system / V.A. Zabrods'kyy, N.A. Kyzym. – Khar'kov: Byznes-Ynform, 2000. – 72 s.

11. Il'yin V., Kulahin Yu. Lyudyna i svit. Navchal'nyy posibnyk / V. Il'yin, Yu. Kulahin. – K.: Kyiv: Kyiv.nats.torh.-ekon.un. – T, 2003. – 283 s.

12. Kaplina A.S. Ponyattya «rozvytok» u katehorial'nomu aparati teorii rozvytku / A.S. Kaplina // Ekonomika Menedzhment Pidpryyemnytstvo. – 2012. – No 24 (II). – S. 57-63

13. Korotkov Э.М. Kontseptsyya menedzhmenta / Э.М. Korotkov. – M.: Deka, 1997. – 304 s.

14. Mochernyy S.V. Ekonomichna entsyklopediya: U tr'okh tomakh. T. 1. / S.V. Mochernyy. – K.: Vydavnychy tsentr «Akademiya», 2000. – 864 s.

15. Ozhehov M.Y., Shvedova N.Yu. Толковы slovar' russkogo yazyka / Russkaya akademya nauk / M.Y. Ozhehov, N.Yu. Shvedova. – M.: Azbukovnyk, 1998. – 944 s.

16. Ponomarenko V.S. Stratehiya rozvytku pidpryyemstva v umovakh kryzy: [Tekst] / V.S. Ponomarenko, O.M. Trydid, M.O. Kyzym. – Kharkiv: VD «INZhEK», 2003. – 328 s.

17. Ralko O.S. Evolyutsiya ponyattya orhanizatsiyyny rozvytok pidpryyemstva / O.S. Ralko // Nauk. pratsi Nats. un-tu kharch. tekhnolohiy – K.: NUKhT. – 2010. – No36 – S. 38-41.

18. Smyrnov Э.А. Основы teory orhanyzatsyy: Uchebnoe posobie dlya vuzov / Э.А. Smyrnov. – M.: YuNYTY, 2000. – 375 s.

19. Toynbi A. Doslidzhennya istoriyi. Skorochena versiya tomiv VII / A. Toynbi; per. z anhl. V. Mytrofanova, P. Tarashchuk. T. 2. – K.: Osnovy. 1995. – 406 s

20. Shymanovs'ka-Dianykh L.M. Upravlinnya rozvytkom personalu orhanizatsiyi: teoriya i praktyka : monohrafiya / L.M. Shymanovs'ka-Dianykh; VNZ Ukoopspilky "Poltav. un-t ekonomiky i torhivli". – Poltava : PUET, 2012. – 462 с.

21. Shumpeter Y. Teoryya ekonomycheskoho rozvytyya (Yssledovanye predprynimatel'skoy prybyly, kapytala, kredyta, protsenta y tsykla kon'yuunktury) / Y. Shumpeter; per. s anhl. – M.: Prohress, 1982. – 456 s.